

DÖNERCİ CİNAYETLERİ: SON GELİŞMELER IŞIĞINDA ALMANYA'DA TÜRKLERE YÖNELİK İRKCİ ŞİDDETİN SİYASAL SONUÇLARI

O. Can ÜNVER*

ÖZET

1961 yılında Türkiye ile Almanya arasında bağtlanan İşgücü Sözleşmesi ile başlayan süreçte Türkiye'den Almanya'ya başlangıçta sınırlı süreyle giden Türk işçileri geçen elli yılın sonunda bu ülkede nüfusu yaklaşık olarak 3 milyonu bulan bir Türk toplumu oluşturmuştur. Almanya'daki Türk toplumu, son otuz yılda Almanya'yı etkileyen siyasal, ekonomik ve sosyal nedenlerin de etkisi ile toplumun içinde açık ve gizli olarak varlığını sürdüren xenofobik kanaat, tutum ve davranışların yanısıra birçok defa bu ülkede artan ırkçı şiddete maruz kalmıştır. En son kamuoyuna yansıyan ve geçen 10-12 yıllık süre zarfında sekizi Türk on kişinin ırkçı bir terör örgütü tarafından katledilmesi olayı ve bu olayın arkaplanında bazı Alman devlet görevlilerinin de bulunabileceği kuşkusu durumun vahametini ortaya koymaktadır. Almanya'da toplumun huzurunu da tehdit eden bu duruma karşın sorunların ortadan kalkmasına yönelik siyasetler oluşturulmamakta, siyaset kurumu kültüralist entegrasyon yaklaşımları ve politikaları nedeniyle populizmin körüklenmesine yol açmaktadır. Mevcut durumun değişmesi bu yaklaşım ve politikaların değişmesi ile demokratik katılımcılığın gelişmesine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Almanya, siyaset kurumu, Türk göçmenler, entegrasyon, ırkçılık.

DÖNERCİ MURDERS: THE POLITICAL CONSEQUENCES OF RACIST VIOLENCE AGAINST TURKS IN GERMANY IN THE LIGHT OF THE RECENT INCIDENTS

ABSTRACT

Turkish workers, who emigrated to Germany within the process that begun with the signing of the Turkish-German Employment Agreement in 1961, initially for limited periods, formed after fifty years a Turkish community with a population of 3 millions. Turkish community was confronted with existing covert and latent xenophobic convictions, attitudes and behaviours and several times with increasing racist violence in this country, also through political, economic and social causes that affected the country in the past thirty years. The murder of eight Turkish citizens, a Greek citizen and a German citizen by a racist terror organization in the last 10-12 years, that was recently reflected to the public and the suspicion of the possible involvement of some German state officials in the background, show the gravity of the situation. Despite this situation that threatens public peace, policies to solve the problems are not designed and populism is being instigated through culturalistic integration approaches and policies by the political establishment. To achieve a change in the current situation depends on the modification of these approaches and policies as well as the enhancement of democratic participation.

Keywords: Migration, Germany, political establishment, Turkish migrants, integration, racism.

* Yrd. Doç. Dr., Toros Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi.

1. GİRİŞ

30 Ekim 1961 tarihinde Türkiye ile Almanya arasında diplomatik nota teatisi yöntemiyle yapılan İşgücü Sözleşmesi ile Türk işçilerinin ilk kez yurtdışına gidip çalışmalarının yolu açılmıştır. Daha sonra Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa ve İsveç gibi işgücü açığı olan ülkelerle de yapılan sözleşmelerle Batı Avrupa’da sayısı zaman içinde hızla artan bir Türk topluluğu ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Türk işçilerinin gittikleri ülkelerde sürekli kalmayacakları noktasından hareket edilmiş ve onlara *konuk işçi* tanımlaması yapılmıştır. Ancak bu işçilerimizin büyük bir kısmı zaman içerisinde yurda dönmüş olsalar da aile birleştirmesi ve doğumlar nedeniyle başta Almanya olmak üzere yaşadıkları ülkelerde nüfusları artmaya devam etmiştir. Bugün resmi verilere göre Almanya’da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve Türk kökenli Alman vatandaşı olanların sayısı 3 milyon sınırını aşmıştır. Avrupa ülkelerinde vatandaş ve Türkiye kökenli soydaş sayısının yaklaşık 5 milyon, dünya genelinde ise 6 milyon olduğu bilinmektedir.⁸⁹

Türk işçilerinin Almanya’ya gitmesi ile başlayan süreç beraberinde sınır ötesi karmaşık ilişkiler ve her iki ülkeyi çeşitli düzeylerde ve boyutlarda etkileyen siyasal sonuçlar getirmiştir. Cumhuriyet öncesinde ve sonrasında çoğunlukla eski Osmanlı topraklarından Anadolu’ya bir anlamda geri dönüş niteliğindeki Türk ve Müslüman göçü alan ve Lozan sonrasındaki Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi dışında göçmen gönderen ülke konumunda olmayan Türkiye ilk kez altmışlı yılların başından itibaren çalışma amacıyla yurtdışına giden vatandaşlarıyla *menşei ülkesi* olarak tanımlanmaya başlamıştır.

Günümüzde artık Türkiye’den yurtdışına yönelik kitlesel göç olgusundan söz etmek mümkün değildir. Bunun yanında son dönemde Almanya’dan ve diğer Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye yönelik yeni bir *mobilité* akımının başladığı görülmektedir. Bu ülkelerde doğup büyüyen ve nitelikli meslekler öğrenen genç Türkler son yıllarda çekim gücü bakımından artan Türkiye’ye gelip çalışmayı tercih etmeye başlamışlardır. *Tersine beyin göçü* olarak da nitelendirilen bu yeni olgunun ortaya çıkmasındaki önemli nedenlerden biri de Türklerin her ne kadar eğitim düzeyleri yüksek de olsa, yaşadıkları ülkelerde dışlanma ve hatta ırkçı tutum ve davranışlarla karşılaşmaları sorunu olarak değerlendirilmektedir (Ünver, 13.07.2010). Dünyada göç olgusunun değişim göstermesi ile sınır aşırı hareketliliğin süreklilik ve gidilen ülke çeşitliliği açısından farklı bir konuma gelmesi nedeniyle bu nitelikli Türklerin büyük bölümünün Türkiye’ye büyük olasılıkla sınırlı sürelerle geldikleri ve küresel mobilitenin bir parçası ve yeniden göç etmeye aday olarak görülmelerinin doğru olacağı düşünülmektedir.

Almanya’da yaşayan ve elli yılı geçen süre içerisinde yerleşik hale gelen Türklerin bu ülkede özellikle seksenli yıllardan itibaren karşılaştıkları toplumsal sorunların başında Alman toplumundaki Türk karşıtı kanaat, tutum ve davranışların bir sonucu olarak toplumsal, ekonomik ve siyasal süreçlerden dışlanmışlık gelmektedir (Keskin, 2009, s. 1). Alman toplumunun geçmişinde çok yönlü göç deneyimleri olmasına karşın yabancı kökenli topluluklarla birlikte yaşama konusunda günümüze kadar uzanan sorunları vardır. Bununla

⁸⁹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerinden alınan bu bilgilere esas teşkil eden istatistikler Türklerin ikamet ettiği ülkeler makamları tarafından derlenmektedir. Çoğunlukla çifte uyruklu Türklerin istatistiklerde “Türk” olarak yansımaması nedeniyle sayısal bilgiler kesin olmamaktadır. Bkz.: csgb.gov.tr/csgbPortal/diyihPortal

birlikte, topraklarında kalabalık göçmen kitlelerini barındıran Fransa ve diğer bazı Avrupa ülkelerine göre etnik ayrımcılık ve ırkçılık oy potansiyeli olarak ana akım siyasete doğrudan yansımamaktadır. Fransa’da aşırı sağcı Marine LePen’in son cumhurbaşkanlığı seçiminde % 18 oranında oy alabilmesine karşın Almanya’da ırkçı ve neonazi politikalarıyla bilinen Milliyetçi Demokrasi Partisi’nin şimdiki kadar bir eyalet seçiminde aldığı en yüksek oy oranı % 6,5’u geçmemiştir.⁹⁰ (Bkz.: www.spiegel.de/flash/flash-27451.html) Bununla birlikte, merkez partilerine oy veren suskun ve büyük bir kitlenin topluma egemen olan zenofobik duygu ve düşünceleri paylaşmakta olduğuna ilişkin çok sayıda işaret mevcuttur.

Bu makalede Almanya’nın özellikle kamuoyuna *dönerci cinayetleri* olarak yansıyan ve sekiz Türk, bir Yunanlı ve bir de Alman vatandaşının neonazi “Nasyonal Sosyalist Yeraltı” adlı terör hücreleri tarafından katledilmesi, bu cinayetlerle ilgili olarak Alman resmi kurumlarının kusurlu olduğu iddiaları ve bunların Alman göç ve göçmen siyasetinde yarattığı etkiler dikkate alınmıştır.⁹¹ Almanya’nın yabancı göçmenler bağlamında güncel ırkçılığın kuramsal arkaplanı ve geçmişinin etkisi altındaki yabancı algısı üzerinde durulduktan sonra İkinci Dünya Savaşı ertesinde başlayan ve ülkesine yönelik Avrupa içi göç hareketleri karşısındaki politikaları, Türk düşmanlığına ilişkin gelişmeler, ırkçı şiddete karşı oluşan siyasal tepkiler ve kamuoyu algıları ile son veriler ışığında Türk toplumunun bu gelişmeler karşısındaki tutumu ele alınmıştır. Makalede ırkçılık sorununun toplum ve siyaset üzerindeki etkileri ile Alman siyaset kurumunun bu sorun karşısındaki yaklaşımı irdelenenmiş ve toplumda sadece kanaat ve tutumları etkileyen, şiddete başvurmeyen ve ırkçı ideolojiye sempati duyma olarak nitelendirilebilecek olgu ile son olaylar ışığında yöntem olarak şiddeti kullanan ırkçılığın siyasi bakımdan olası etkileri hakkındaki görüşlerimiz sunulmuştur.

2. ALMANYA’DA IRKÇILIK VE TARİHTEN GELEN YABANCI ALGISI

İrk üzerinden ötekileştirme politikası tarih boyunca var olmasına karşın ırkçılığın kuramsallaşması 19. Yüzyılda gerçekleşmiş ve ırkçılık *bilimsel sistem* olarak bu yüzyılda önem kazanmıştır (Hund, 2007, ss. 9-15). Ancak 20. Yüzyılın başından itibaren ırkçılığın var olduğu kabul edilen *bilimsel altyapısı* sürekli bir gerileme içine girmiştir (Bernasconi, 1999, ss. 114-134). İkinci Dünya Savaşı’na neden olan nazi ideolojisinin çökmesiyle siyasal sistem olarak da artık kabul görecektir konumdan çıkmış, geçen yüzyılda son kalesi olarak nitelendirilebilecek olan “Apartheid” rejiminin de bitmesiyle bu çerçevedeki önemini yitirmiştir (Hund, 2007, s. 32).

Burada sözü edilen, biyolojik özelliğe göre ortaya çıkan “*ırk ırkçılığıdır*”. Ancak ırkçılık sosyal, siyasal ve kültürel öğelere göre de var olabilmektedir. Başka bir deyişle, insanın kendi istencinin dışında ve doğanın dikte ettiği bir aidiyet olan biyolojik ırktan başka toplumsal, sınıfsal, kültürel ve siyasal aidiyetlere karşı da ırkçılık söz konusu olmaktadır. İrk aslında bir esas olmaktan çok ırkçılık ideolojisinin ürettiği bir yapı olarak değerlendirilmekte ve toplumsal eşitsizliklere meşruiyet kazandıran bir unsur olmaktadır (Hund, 2007, s. 26). Esasen

⁹⁰ www.spiegel.de/flash/flash-27451.html

⁹¹ 2000 yılından itibaren „Nasyonal Sosyalist Yeraltı“ adı verdikleri bir neonazi terör hücreleri kuran Uwe Mundlos, Uwe Böhnhardt ve Beate Zschäpe 8 Türk, 1 Yunanlı ve 1 Alman vatandaşını katletmiştir. Yakalanacaklarını anlayan Böhnhardt ve Mundlos 2011 sonunda intihar etmiş, Zschäpe yakalanmıştır. Başlatılan soruşturmada Alman istihbarat ve güvenlik organlarının bazı mensuplarının cinayetlerin neonaziler tarafından işlendiğini bildiği halde müdahale etmedikleri hatta sanıkları yüreklendirdikleri iddia edilmiştir. Bu durum Almanya’da ırkçılıkla yeterince mücadele edilmediği iddialarının daha sesli dile getirilmesine yol açmıştır. Soruşturma makalenin kaleme alındığı tarihte (Mayıs 2012) henüz sonuçlanmamıştır.

günümüzde en yaygın ırkçılığın kültürel nitelikli olduğu ve biyolojik ırka dayanan ayrımcı ve dışlayıcı yaklaşımın kültür perdesi arkasına gizlendiği anlaşılmaktadır. Postmodern kültüralist yaklaşımın ve buna bağlı olarak neoliberal bireyciliğin ortadan kaldırdığı toplumsal dayanışmacılığın, yaratılan *ötekilere* karşı ırkçılığı beslediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Irkçılık geçmişte olduğu gibi günümüzde de toplum içinde egemenliğin meşruiyeti amacıyla kullanılmaktadır (Terkessidis, 1998, ss. 175-221).

Özellikle Nazi dönemi nedeniyle ırkçılık genellikle Alman ideolojisi ile eşanlamlı kullanılmıştır. “Holocaust” bağlamında Alman halkına *kolektif suç* atfedilenlerin de çıkmasıyla Almanya’nın tarihten gelen ağır bir ipotek altına girdiği görülmüş, bunun da ülkedeki siyasal kültürü bugüne kadar ciddi biçimde etkilediğine tanık olunmuştur (Goldhagen, 1997, ss. 3-24). Aslına bakılacak olursa, Almanya dışında sosyolojik, siyasal, ekonomik ve kültürel koşulların mümkün kıldığı ve egemen açıklama biçimlerinin kullanıldığı her coğrafyada ve toplumda ırkçı ve aşırı milliyetçi akımların oluştuğu görülmektedir (Erbaş, 1994, ss. 207-208). Almanya’nın *primordial* gerekçelerle ırkçı olduğu şeklindeki bir görüşün de aslında bizzat ırkçılığa katkı sağladığı düşünülmektedir.

Almanya’da ırkçılığın oluşumu özellikle 19. Yüzyılın ilk yarısındaki birlik ve kimlik arayışı bağlamında ele alınmalıdır. Alman kimliği 1820’lerden itibaren diğer ulusal kimliklerin oluşumunda olduğu gibi yaratılan karşıtı üzerinden tanımlanmıştır (Bernal, 1987, ss. 282-336). O karşıt da Batı’nın Doğu’ya oryantalist bakışının oluştuğu dönem olması nedeniyle Türkler ve İslamiyettir. Bu yaklaşım kolektif Alman belleğinde bugün de farklı biçimlerde olsa bile yaşamaya devam etmektedir (Kula, 2010, Önsöz). Almanya’daki Türk toplumuna yönelik eleştirilere bakıldığında tarihten gelen önyargıların günümüzde de bilinçaltından çıktığı, bu durumun 11 Eylül 2001 tarihindeki terör saldırıları sonrasında daha da belirgin hale geldiği görülmüştür. Aslında seksenli yıllarda yerleşikliğin başlamasıyla birlikte Türklerin İslam kimliği etnik aidiyetlerinin önüne geçmiş ve sonraları tüm Batı dünyasında var olan *İslam referanslı* terörizm endişesi genellikle abartılı olmakla birlikte, Almanya’da Türk toplumuna karşı oluşan güncel olumsuz görüş, duygu ve düşüncelerin kaynağını teşkil etmeye başlamıştır (Bade, 1995, s. 230).

Göç yolları üzerinde bulunan Almanya coğrafyası tarih içinde çeşitli biçimlerde göç olgusu ve tabiatıyla farklı göçmen grupları ile tanışmıştır. Çeşitli yabancı etnik gruplar Almanya topraklarına gelip yerleşmişler, transit geçmişler, Alman asıllılar da denizaşırı ülkelere göç etmişlerdir. Kısaca göç Almanya için yabancı bir olgu değildir (Bade, 1995, ss. 220-222). Yabancı işçi istihdamı da geçmişte Almanya’da işgücü açığını kapatmak için uygulanan bir yöntem olmuştur. 19. Yüzyılda Polonyalı işçiler Ruhr Bölgesine getirilmiş ve burada yerleşmişlerdir. Bu Polonyalıların torunları günümüzde tümüyle Alman toplumu içinde asimile olmuşlardır (Bade, 1995, s. 221). Yabancı işçi istihdamı Birinci Dünya Savaşı sırasında ve Nazi döneminin öncesinde de görülmekle birlikte, Alman tarihinin bu en karanlık yıllarında işgal edilen ülkelere getirilip zorla çalıştırılan binlerce yabancı işçinin büyük bölümünün insanlık dışı muamelelerle yok edildiği yine bilinen bir gerçektir (Homze, 1967). İkinci Dünya Savaşı ertesinde ise 1949 Anayasası ile savaşın tahribatını ve anımsattıklarını unutmaya iradesi taşıyan demokratik Almanya Federal Cumhuriyeti kalkınma hamlesinin bir gereği olarak yokluğu çekilen işgücünü ülke dışından temin yoluna gitmiştir (Bade, 1999, s. 15). Bu bağlamda 1955 yılında İtalya ile yapılan ilk İşgücü Sözleşmesi yeni bir dönemin, “konuk işçi” döneminin açılmasına yol açmıştır. 1961 yılında Türkiye ile imzalanan İşgücü Sözleşmesi ise günümüze kadar uzanan ve kültürel farklılık yaklaşımı üzerine inşa edilmiş bulunan tartışmaların başlangıcı olmuştur (Jamin, 1999, s. 145).

Almanya'nın geçmişinde yabancı etnik grup ve kültürlerle bu denli yakın ve yoğun ilişkisi ve etkileşimi bulunmasına karşın Nazi döneminin trajik anıları toplumdaki yabancı algısının bir bakıma paradoksal bir seyir izlemesine neden olmuştur. Norbert Elias'ın yaklaşımıyla, Alman kültürü başka kültürlerle bağdaşmadığı gibi farklı kültürlerle mensup olanların da aslında Alman kültürünü özümsemesi mümkün değildir (Elias, 2002, s. 15). Başka bir deyişle, kültür anlayışına katılan ırkçı yorum yabancı algısının da bu ekseninde gelişmesine neden olmuştur. Buna karşılık demokrasiyi özümsemiş olan Alman toplumu içinde yabancı düşmanı kanaat, tutum ve davranışa karşı duran, ırkçı şiddet olaylarına karşı toplumsal muhalefeti oluşturan büyük bir çoğunluğun varlığı gözardı edilmemelidir. Başlangıçta da söz edildiği gibi, Alman seçmeninin büyük çoğunluğunun demokratik merkez partilerine oy verdiği bilinmektedir. Bununla birlikte ülkede yaşayan yabancı topluluklara karşı mesafeli duran ve açıkça ifade edemese bile yabancı düşmanı söylemi benimsemiş olan geniş bir kitlenin varolduğu yadsınmamaktadır. Bu geniş kitle uçtaki ırkçı partilere oy vermemekte ve ana akım partilerin seçmeni oldukları halde sessizce yabancı düşmanı tutum kanaat ve hatta eylemleri destekleyebilmektedir. Fakat demokratik düzen içerisinde sağlanan siyasal denge sayesinde ve Almanya'nın ekonomik krizden göreceli olarak en az etkilenen ülke olması nedeniyle geniş kitlelerin marjinalleşmediği, dolayısıyla ırkçı siyasetin güçlenemediği anlaşılmaktadır. Bunda Alman seçmeninin geçmişin nazi ipoteki nedeniyle imaj kaygısında olmasının da rolü olduğu akla gelmektedir.

Almanya'ya ilk gelen "konuk işçi" grubu olan İtalyanların ellili yılların sonunda ortak din ve coğrafi aidiyetlerine rağmen toplumda kabul görmeyip bir takım hasmane tutumlarla karşılaşmaları "farklı kültüre mensubiyet" anlayışının giderek geniş ve somut bir temele oturtulduğunun göstergesidir. Aynı dinsel ve kültürel temelde birleştikleri kabul edilmesine karşın ilk yıllarda İtalyan yurttaşlarının Almanya'daki yaşantıları kolay olmamıştır (von Oswald, 1999, ss. 65-71). 1961 yılından sonra gelen Türk işçilerinin istihdamı ise daha sözleşme aşamasından itibaren Alman siyaset kurumu ve kamuoyunda genel hoşnutsuzlukla karşılanmıştır (Jamin, 1999, s. 148).

Bu hoşnutsuzlukta Türklerin dini inançları kadar Türkiye ile Almanya arasındaki eskiye dayanan ilişkilerin aslında Almanya'dan bakıldığında Türkiye'dekinden daha farklı algılandığı gerçeği de rol oynamıştır. Aslında Türklerle Almanların büyük topluluk olarak birarada yaşamalarının ilk örneği olan işgücü göçü sonrasındaki durum her iki toplum için de çeşitli sorunlara neden olmuştur. Türk ve Müslüman gelenek, görenek, tutum ve davranış kalıplarının yadırgandığı Almanya ortamında Türklerin de Alman çevreye olan uyumlarının kolay olmayacağı, özellikle yerleşikliğinin arttığı dönemde ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar nedeniyle Türk yurttaşlarının büyük bir bölümünün toplumsal yaşamın dışında ve izole bir yaşantıya yöneldiği ve Alman toplumunun genelinde de yabancılara karşı bir "kabul kültürünün" gelişmemiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türklerle ilgili Alman algısını kısmen son elli yılda bu ülkedeki Türk varlığının etkilediği söylemek mümkündür. Ancak Alman kolektif belleğindeki Türk algısı çok daha derinlerdeki bilgi, izlenim ve duygulardan oluşmaktadır. Türklerle Almanların ilk karşılaştıkları Haçlı Seferlerinden itibaren sürekliliği çeşitli kırılma noktalarında kesilmekle birlikte ortadan kaybolmayan olumsuz öğelerle bezenmiş bir Türk imgesi Alman toplumunun bilinçaltında var olmaya devam etmektedir. Bu imgenin sürekliliğine Almanya'daki Türklere karşı takınılan *soğuk* tavrın ciddi biçimde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Genel olarak, Almanların yabancı kültürlerle mensup birey ve gruplara karşı farklılığı vurgulayan ve dışlayıcı olarak da nitelendirilebilecek bir algı içinde olmalarında, yakın tarihten gelen ipoteğin Alman insanının özgüveninde yarattığı zedelenmenin ağırlıklı olduğu düşünülmektedir. Tarihi etkenlerin dışında, alt toplumsal katmanların ekonomik ve sosyal kırılganlığının bu türden algıyı beslediği de bilinen bir gerçektir. Özellikle neoliberal ekonomilerin krizlere açık yapıları bu kırılganlığı son otuz yılda giderek arttırmış, buna koşut olarak da çeşitli boyutlarıyla yabancı düşmanlığında ciddi artışlar kaydedilmiştir. Almanya Anayasayı Koruma Örgütü bu alandaki verileri yıllık istihbarat raporlarında yayımlamaktadır (Bundesamt für Verfassungsschutz, 2011). Ancak sözü edilen *zenofobik* algının değişmez olmadığı, Almanya'ya veya Almanlara özgü bir durum olduğunun ileri sürülemeyeceği ve siyaset kurumunun toplumun genel huzurunu bozabilecek algılardan kaynaklanan sürtüşmeler karşısında uygun politika araçlarıyla isabetli adımlar atması gerektiği de unutulmamalıdır.

3. İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN BAŞLANGICINDAN İTİBAREN ALMANYA'NIN GÖÇ VE GÖÇMEN POLİTİKALARI

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Fransa tarafından batısı, Sovyetler Birliği tarafından da doğusu işgal edilen Almanya'da iki ayrı devlet ortaya çıkmıştır. Batıdaki Almanya Federal Cumhuriyeti (AFC) liberal bir demokrasi olarak kurulurken doğuda Almanya Demokratik Cumhuriyeti Sovyet Blokunda yer almıştır. 1949 yılındaki kuruluşundan itibaren Soğuk Savaş ortamında AFC'nin Avrupa'da Batı Blokunun güçlü bir "cephe ülkesi" haline gelmesi amacıyla Marshall yardımı ile hızla kalkındırılmasına başlanmıştır. Dünya Savaşı sırasında erkek nüfusunu büyük ölçüde yitiren Almanya'da kalkınma yıllarında emek-yoğun sanayi sektöründe istihdam edilmek üzere yeterli işgücü bulunamaması üzerine Avrupa ülkelerinden işçi getirilmesi yöntemine başvurulmuştur. 1955 yılında ilk İtalyan işçileri ile başlayan *konuk işçi* istihdamı ile yabancı işçilerin sadece belli bir süreyle Almanya'da kalmaları ve o sürenin sonunda yerlerine ihtiyaca göre yenilerinin getirilmesi amaçlanmıştır. Ancak süreç farklı gelişmiş, iç mevzuatta yapılan yasal değişikliklerle de yabancı işçilerin *konukluğu* zamanla ortadan kalkmış ve bu işçiler aileleri ile Almanya'da hukuken olmasa bile fiilen yerleşik azınlık haline gelmişlerdir.

İşgücü göçü tarihine ilişkin yeni veriler ortaya çıktıkça Almanya'nın Türkiye'den işçi almasında ekonomik nitelikli veya işgücü piyasası kaygılarının yanında ağırlıklı olarak siyasi mülahazaların önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır (Jamin, 1999, s. 147). 1961 yılı yazında Batı ile Doğu Berlin arasında örülen duvar Doğu Almanya'dan batıya işçi geçişini durdurmuş, Almanya'nın daha fazla konuk işçiye gereksinme duymasına yol açmıştır. Türkiye'den işçi alımına esas itibarıyla istekli olmayan Alman hükümeti bir yandan işverenlerin baskısı diğer yandan da Soğuk Savaş ortamında Amerika Birleşik Devletleri'nin NATO üyesi Türkiye'yi destekleme arzusu sonucunda Türkiye'den işçi getirilmesi söz konusu olmuştur. Bu karar Alman hükümeti içinde de tartışmaya neden olmuş ve Türkiye'den işçi alımına taraftar olmayan Çalışma Bakanı yerine İşgücü Sözleşmesi'nin yapılmasında gelenek dışına çıkılarak Türkiye Çalışma Bakanlığı'na Almanya Dışişleri Bakanlığı muhatap edilmiştir. Alman tarafı, işçi göndermeye talip başka ülkelerin de bulunduğunu gerekçe göstererek Türk tarafından iki ülke arasındaki mutabakatı gizli tutmasını rica etmiş ve Sözleşme'yi Resmi Gazetesi'nde yayımlanmamıştır (Jamin, 1999, s. 149). Bu durum, alınan kararın siyasal niteliği hakkında ipucu vermektedir.

1973 yılındaki petrol krizi ile yabancı işçi alımının durdurulması yabancı nüfusun artışını engellememiştir. Tam tersine bir gelişme olmuş ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) üyesi

ülkelerin serbest dolaşım hakkına sahip olan yurttaşlarının dışında kalan yabancılar bir kez ülkeyi terk ettikleri takdirde bir daha geri gelemecek oldukları için Almanya'daki ikametlerini ısrarla sürdürmüşler, ayrıca anayurtta yaşayan eş ve çocuklarını da Almanya'ya getirmişlerdir. Böylece *konuk işçi* istihdamı ile başlayan süreç Almanya için bir göçmen olgusuna ve giderek de bir sorun algısına dönüşmüştür. Almanya'daki Türk nüfusu 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren bu ülkede yerleşik olmaya başlamış, zamanla *yabancı* dendiğinde Türklerin kastedildiği döneme geçilmiştir.

Alman yabancılar politikası bu gelişmeler karşısında yeterince dinamik ve koşullara uyum sağlayan bir seyir izleyememiştir. 2000'li yılların ortalarına kadar Almanya'nın tutucu siyasi partileri ülkelerinin bir "göçmen ülkesi" olmadığı iddiasını ısrarla savunmuşlardır. Gerçek durum ve koşullarla bağdaşmayan bu iddia, 1982-1998 yılları arasında iktidarda bulunan Hıristiyan Birlik Partileri (CDU/CSU) ile Hür Demokrat Parti (FDP) koalisyon hükümetleri sırasında siyasetin temelini oluşturmuştur. Böylece ülke nüfusunun yaklaşık % 7'sini oluşturan göçmen kökenlilerin büyük bölümünün toplumda eşit sosyal haklar ve eşit fırsatlarla gelişmeleri engellenmiş veya en hafif deyimle geciktirilmiştir. 1982 yılında Başbakan Helmut Kohl'ün liderliğinde kurulan sağ-liberal koalisyonun ilk işlerinden biri 1983-1984 yıllarında uygulanan ve yaklaşık 120 bin Türk'ün yurda dönmesine yol açan "Geri Dönüşü Teşvik Yasası"nın (Rückkehrförderungsgesetz) çıkarılması olmuştur. Seksenli yıllardan itibaren Alman politikası Türklerin ülkelerine geri dönmelerini teşvik üzerine inşa edilmiştir. Zorlayıcı önlemlerden kaçınılmasına karşın bir tür yıldırma olarak nitelendirilebilecek önlemlerin birbiri ardına gertirildiği görülmüştür. 1980 yılının Ekim ayından itibaren uygulanmaya başlayan vize zorunluğu örneğin doksanlı yılların başında bebekler için bile uygulanmaya başlamış, özellikle aile birleştirmesi ve çifte vatandaşlık gibi konularda Türk vatandaşlarına çeşitli engeller çıkarılmıştır.

Almanya'nın yabancılar konusundaki alışlagelen paradigmasını değiştirmeye yönelmesi ancak 2005'ten sonra başlamış, ancak bu da fiiliyata tam anlamıyla yansıtılamamıştır. Almanya'nın bir göçmen ülkesi" olduğu resmen kabul edilmekle birlikte kültürel farklılıkların toplumdaki uyumu engellediği görüşünden kaynaklanan bir entegrasyon politikası ile Alman kökenli olmayanların topluma" entegre edilmesi" maksadıyla çeşitli siyasi ve idari önlemler alınmıştır (Keskin, 2009, ss. 32-42). Entegrasyon politikalarının *kültüralist* niteliği göçmenlerin toplumsal yaşamda asıl gereksindikleri eğitim, istihdama giriş ve siyasete katılma gibi alanlarda eşit fırsatlara kavuşmalarına hizmet edici olamamıştır (Ünver, 2006, s. 23). Kendisi de Alman olmayan bir gözlemci tarafından 2000'lerin başında ortaya atılan *öncü kültür* kavramı ile Almanya'da yaşayan tüm yabancı kökenlilerin aslında tanımı yapılamamış ve parametreleri belirlenmemiş olan *Alman öncü kültürüne* uymaları istenmiştir.⁹² Bu istemin gerçekçi olmadığı kısa süre sonra anlaşılınca birlikte uzun ve yıpratıcı tartışmalar genel olarak göçmen kökenlilerin ve özellikle de Türklerin daha çok *ötekileştirilmesi* sürdürülmüştür. Kamuoyunda büyük ölçüde kafa karışıklığı yaratan ve kültürel farklılık ekseninde yürütülen tartışma siyaset kurumunun kararsız ve oy odaklı yaklaşımı nedeniyle günümüz Almanyası'nda toplumsal huzuru tehdit edici nitelik kazanmış bulunmaktadır.

Tartışmaların bu doğrultuda sürdürülmesi, siyasi ve ekonomik düzenin kırılganlıklarından en çok etkilenen ve toplumun alt katmanlarında yer alan kesimlerin içindeki bazı marjinal grupların tüm sosyal sorunların kaynağı olarak gördükleri göçmenlere karşı şiddete varan

⁹² Suriye kökenli bir Arap olan Bassam Tibi'nin ortaya attığı "öncü kültür" (Leitkultur) kavramı kısa süre de olsa Almanya'daki entegrasyon tartışmalarına egemen olmuş, bu kavramın içinin doldurulmasının mümkün olmadığı anlaşılınca da gündemden düşmüştür. (Bkz.: Nowak, 2006)

davranışlara girmelerine neden olmuştur. Aslında işgücü maliyetlerini düşürmeyi ilke edinen neoliberal ekonomik düzenin dayatmasıyla sosyal hakların kısmen geri alınması ve küresel rekabete ayak uydurabilmek amacıyla otomasyonun yaygınlaşmasıyla emek-yoğun işlerin azalması sonucunda niteliksiz işgücünün istihdamının zorlaşması şeklinde tanımlanabilecek doku değişimi bu kesimlerin sorunlarını arttırdığı kadar ırkçı-neonazi oluşumlara yönelmelerine de neden olmuştur. Aslında göçmen kökenlilerden de aynı toplumsal kesime mensup olanların sosyal ve ekonomik bakımlardan karşılaştığı sorunlar farklı değildir. Mesleki niteliği olmayan her kökenden bireyler işlerini egemen koşullar nedeniyle yitirebilmektedirler. Ancak kamuoyunda akılçılıktan uzak ve olumsuz duygu ve düşünceleri tahrik edici yayınlarla sürdürülen tartışmalar ırkçı kanaat, tutum ve davranışların kanıksanmasına ve yaygınlaşmasına neden olmuştur (Uslucan, 2011).

Buna karşılık siyasal iktidarların veya genel olarak Alman siyaset kurumunun bu gelişmelere karşı ikircikli bir tutum takındığı ve ısrarla kültürel entegrasyon söylemini politikasının temeli yapmayı sürdürdüğü görülmektedir (Süssmuth, 2006, ss. 87-88). Angela Merkel'in son iki dönemdir devam eden başbakanlığında bizzat kendi insiyatifiyle bir "Ulusal Entegrasyon Planı" kabul edilmiş, ayrıca "Entegrasyon Zirvesi" ve Alman İslam Konferansı" adları altında göçmenlerle hükümetin diyalogunu amaçlayan oluşumlara gidilmiştir. Tüm bu oluşumlar özel olarak atanan bir Devlet Bakanı eliyle yürütülmektedir (Ünver, 2008, ss. 273-291). Ulusal Entegrasyon Planı'nda özellikle vurgulanan ve belirlenen entegrasyon konseptine uygun olduğu tartışılmayan husus öteden beri Almanca dil bilgisine verilen önemdir (Luft, 2006, s. 416). Bununla birlikte siyasal söylem ve uygulanan politikalarla toplumdaki sosyal, ekonomik, hukuksal ve siyasal alanlarda göçmenlere eşit yurttaşlık haklarının tanınması konusu bugün de yeterince öne çıkarılmış değildir. Bu da hükümetin siyasal tercihinin ve deklare edilmiş olan entegrasyon konseptinden ne anladığının bir göstergesidir.

Bir anlamda paradoksal olarak nitelenebilecek bir gelişme ise günümüzde Alman siyasetinin çeşitli süreçlerinde giderek artan sayıda göçmen kökenlilerin de yer almaya başladığının görülmekte olduğudur. Son yıllarda ilk kez eyalet hükümetlerinde Türk kökenli politikacıların bakanlık görevi üstlenmeleri söz konusu olmuştur. Berlin'de Dilek Kolat (SPD) ve Baden Württemberg'de (SPD) ile Aşağı Saksonya'da Aygül Özkan (CDU) eyalet bakanı olmuşlardır. Bazı eyaletlerin bakanlıklarında Türk kökenliler müsteşarlık görevlerine getirilmişlerdir. Büyük bir siyasal partinin (Yeşiller Partisi) eş başkanı bir Türktür (Cem Özdemir). Federal Parlamento'da değişik partilere mensup beş ve eyalet parlamentolarında altmışın üzerinde Türk kökenli milletvekili yasama görevindedirler. Almanya'da göçmen kökenlilerin siyasete daha fazla katılmasının yabancılarla ilgili konularda ortaya çıkan çok sayıdaki sorunun çözümüne olumlu yönde katkı sağlayacağı konusunda kuşku yoktur. Esasen Alman demokrasisi bu açılıma izin veren bir yapıya sahiptir. Örneğin, Alman uyruğunda olmayanların da siyasal partilere üye olmaları mümkündür. Yabancı kökenlilerin Almanya'yı yurt olarak benimsemelerinin önündeki çeşitli engellerin kaldırılması halinde katılımçılık daha da artacaktır. Bu engellerin arasında hiç kuşkusuz toplumun marjinal kesimlerinde şiddet yöntemini kullanarak, geniş kitlelerde ise gizli biçimde ve çeşitli boyutlarda ortaya çıkan zenofobik oluşum ve davranışlarla ciddi ve kararlı bir mücadelenin verilemeyeceği bulunmaktadır. Alman siyaset kurumu, ideolojik, hukuki ve yapısal/kurumsal bakımlardan bu mücadelenin gereğini tam olarak yerine getirmemektedir.

4. IRKÇI ŞİDDET VE ALMAN SİYASET KURUMU

İki Almanya'nın birleşmesini izleyen ilk dönemde eski Doğu Almanya'da yabancılara karşı kitlesel şiddet olayları yaşanmaya başlamış ve bu olaylar Almanya genelinde ilk kez gelişmenin endişe verici boyutlara ulaşmaya başladığını göstermiştir. 1991 yılında Rostock ve Hoyersverda kentlerinde yabancı sığınmacıların ikamet ettikleri yurtlara yapılan saldırılar bireysel eylem niteliğinden çok geniş pasif katılımın da gözlemlendiği geniş çaplı eylemlerdir. Saldırıları sürerken izleyen kalabalık bir grubun alkışlaması ve güvenlik güçlerinin saldırıya uğrayanlara karşı takındığı sert ve adeta "cezalandırıcı" tavır Almanya için tehlikeli gidişatın ilk göstergesi olarak nitelendirilmektedir (Bade, 1995, s. 225). Doğu Alman halkının uzun yıllar otoriter ve antidemokratik bir ortamda ve ülkedeki az sayıdaki yabancı toplulukla herhangi bir temas olmadan yaşamış olmasının yanısıra birleşmenin travmatik sonuçları nedeniyle geçiş döneminde ülkenin bu bölümünde yabancı düşmanlığı batıdaki eyaletlere nispeten daha fazla görülmüş, eski Doğu Almanya'daki bu düşmanlığın batıdaki eyaletlere de sıçraması gecikmemiştir.

Almanya'da Türklere karşı ırkçı şiddetin ilk örneği 1979 yılında Hamburg'da Ramazan Avcı adlı bir Türk'ün katledilmesi olayıdır. Günlük yaşamda çeşitli biçimlerde yaşanan ırkçı şiddet olayları 1988 yılında Bavyera kasabası Schwandorf'da üç Türk ve bir Alman'ın kundaklanan bir evde yaşamlarını yirmeleri sonucu yeni bir boyut kazanmıştır. 1992 yılında Schleswig Holstein Eyaletindeki Mölln kasabasında üç ve 1993'de Kuzey Ren Vestfalya Eyaletinin Solingen kasabasında beş Türk yurttaşı yine kundaklama sonucu katledilmişlerdir. Bu olaylardaki suçluların genellikle neonazi gençler olduğu ve kısa süre içinde yakalanarak hapis cezalarına çarptırıldıkları, ancak bu cezaların caydırıcı olmadığı, hatta birçok durumda mahkemelerin suçun ağırlaştırıcı nedenlerini dikkate almadığı görülmüştür.

Kundaklama olaylarının yukarıda belirtilenlerle sınırlı kalmadığı ve sonraki yıllarda *faili meçhul* nitelikli çok sayıda yangın olayına rastlandığı bilinmektedir. En son 2008 yılında dokuz Türk'ün ölümüyle sonuçlanan Ludwigshafen yangınının faileri yakalanamadığı gibi, henüz soruşturma başlamadan Alman siyasetinin önde gelen temsilcilerinin telaşla yangının *yabancı düşmanlığı eseri bir kundaklama* olmadığı şeklindeki açıklamaları eleştirilere hedef olmuştur. Esasen Alman siyaseti bu gelişmelerden öncelikle Almanya'nın dışa karşı imajının bozulacağı gerekçesiyle ciddi rahatsızlık duymaktadır. O nedenle yabancı düşmanlığı ile bağlantılı olayların kamuoyuna yansımından hoşlanılmadığı bilinmektedir. Ancak ırkçı akımlar ve şiddetle başetme konusunda Alman siyaset ve bürokrasi kurumlarının gerekli yasal ve idari önlemleri almaya çalıştıklarına ve suçluların yakalanıp adalete temsil edilmesi konusunda gerekli istihbarat faaliyetlerini titizlikle sürdürdüklerine inanılmıştır. Almanya'daki mevcut demokratik hukuk devleti anlayışı esasen farklı bir beklentinin ortaya çıkmasına izin vermemektedir.

Alman makamlarının ırkçılıkla mücedele konusuna gösterdikleri titizliğe olan bu güven 2000 yılından başlayarak sekiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Türkle bir *Türk'ün fizyonomisine sahip olduğu* gerekçesiyle *sehven* Yunanistan vatandaşı bir göçmen ve bir kadın polis memuru Alman vatandaşının "Nasyonal Sosyalist Yeraltı" adlı neonazi terör hücreleri tarafından öldürülmesi olayında devletin güvenlik ve istihbarat örgütlerinin kusuru ve hatta katılımı olduğuna ilişkin kuşku ile zedelenmiş bulunmaktadır (Kılıç, 2011). Alman hükümeti bizzat Başbakan Angela Merkel'in ağzından bu durumdan duyduğu rahatsızlığı olayın ortaya çıkması ile gecikmeden ifade ve katledilenlerin ailelerinden özür dilemek suretiyle ortaya koymuştur. Federal Parlamento'da kurulan Araştırma Komisyonu eliyle ırkçı cinayetlerde devlet kurumlarının bir ihmali veya kusurunun, hatta dahlinin olup olmadığı araştırılmaktadır. (Deutscher Bundestag, 2012 2. Soruşturma Komisyonu Tutanakları) Özellikle terörist bir dizi

eylem ile göçmenlerin öldürülmesi olayın niteliği itibariyle Almanya’da ilk kez yaşanmış ve geçmişteki olaylara bakıldığında durumun giderek daha tehlikeli olmaya başladığı görülmüştür. Daha önce bireysel suç niteliğindeki cinayetlerin bu kez bir terör örgütü eliyle işlenmesi durumunun ciddiyetine işaret etmektedir.

Alman siyaset kurumunun bu gelişmeden duyduğu rahatsızlığı gecikmeden dile getirmesi ve katledilenlerin geride kalan aile bireylerine yetersiz de olsa maddi tazminat ödeneceğinin bildirilmesine karşın toplumdaki yerleşik yabancı düşmanlığı ile ciddi bir mücadelenin sürdürülmesi konusunda güçlü bir iradenin varlığından söz etmek mümkün değildir. Başbakan Angela Merkel başta olmak üzere siyaset kurumunun her kesimden temsilcileri, gecikmeyle de olsa ortaya çıkarılan ırkçı terör örgütünden dolayı endişelerini belirtmiş, Federal Meclis de bir özel oturum düzenleyerek kurbanların ailelerinden resmen özür dilemiştir. Ne var ki, kültür farklılıkları üzerinden yürütülen uyum tartışmaları, göçmen kökenlilere tanınması gereken çeşitli alanlardaki hak ve fırsatların verilmesindeki isteksizlik ve kamuoyundaki düşmanca tutuma karşı kararlı tavır ve etkin tedbir alınmaması ırkçılığı körükleyen etkenler olarak varlığını sürdürmektedir.

Toplum içinde var olan yabancı düşmanlığının medya aracılığıyla teşviki demokratik düzende tabiatıyla resmen engellenebilmektedir. Ancak bunların kamuoyunda tasvip görmesine karşı yarattığı tehlikelerle ilgili olarak samimi uyarı yoluna dahi gidilmediği görülmektedir. Özellikle mensubu olduğu siyasal partinin söylemi ile çelişen görüşlere sahip olduğu anlaşılan Sosyal Demokrat Parti üyesi ve Almanya Federal Merkez Bankası eski yöneticisi Thilo Sarrazin’in 2010 yılında yazdığı bir kitapta ana fikir olarak Almanya’daki Müslümanların (Türklerin) *aptal oldukları ve Alman halkını da aptallaştırdıkları* şeklinde özetlenebilecek ırkçı görüşlerinin parti farkı olmadan sessiz çoğunluk tarafından benimsendiği saptanmıştır (Sarrazin, 2010). Söz konusu kitabın satılan nüshalarının adedinin kısa sürede iki milyonu aştığı bilinmektedir. Alman siyaset kurumunun bu kitaba karşı tepkisi de kamuoyunu yeterince ikna edici nitelikte gerçekleşmemiştir. Örneğin, kitabında Sosyal Demokrat Parti’nin açıklanmış siyasal programına taban tabana zıt görüşler dile getiren Thilo Sarrazin’in parti üyeliğinden ihracı gündeme geldiğinde partinin bu ihraçtan kaçınması siyasal sorumluluk mevkilerindekilerin makalenin başında sözü edilen Alman toplumunda egemen olan paradoksal yaklaşımdan fazlasıyla etkilendiği sonucuna varılmasına neden olmaktadır.

Almanya’daki Türk toplumunun sosyal hiyerarşideki konumu da kültür ırkçılığının dışında bir *sınıf ırkçılığının* var olduğu düşüncesine neden olmaktadır. İlk Türk *konuk işçileri* Almanya’ya geldiklerinde o dönemde toplumun en alt katmanında yer alan Alman işçilerin sosyal mobilitesine katkıda bulunmuşlar, başka bir deyişle bu en alt katmandan bir üst sınıfa yükselen Alman işçilerinin yerini almışlardır. Yukarıda da belirtildiği üzere, ırkçılık ideolojisi bu bağlamda kültür ırkçılığını da tamamlayacak şekilde sınıfsal bir tabana oturmaktadır. Etnik ve dinsel aidiyeti farklı, aynı zamanda da toplumsal hiyerarşinin en alt katmanında yer alan bir grubun böylesine bir tutumla karşılaşmasını açıklamak aslında zor değildir. Bu arada, toplumdaki temel ve geneli ilgilendiren bazı yapısal sorunların da siyasetin işine gelecek şekilde gizlenmesinin yaratılan öteki sayesinde mümkün olduğu akla gelmektedir. Örneğin, ekonomi politikaları ve istihdam piyasasında meydana gelen değişim nedeniyle artan işsizliğin tek suçlusu olarak yabancı işgücünün gösterilmesi alışlagelen uygulamalardandır. Böylece toplumu ve siyaseti etkilemesi mümkün olan temel bazı sorunların üstünün örtülmesi mümkün olmaktadır.

Bununla birlikte Alman toplumunda gerçekten demokratik değerlere ve insan haklarına bağlı kesimin bu kararsız ve ikircikli tutuma karşı kesin bir tavır takındığı da görülmektedir (Stöss, 2005). Siyasal yelpazenin solunda yer alan partilerin büyük ölçüde ülkede yarım asırdır var olan Türk toplumuna ve onun pekçok alanda kendini kabul ettirmeye başlayan üçüncü ve dördüncü kuşaklarına karşı artık güçlü bir “kabul kültürü” geliştirdiği ortadadır. Ancak bu değişimin sonuç getirmeyen entegrasyon tartışmalarının sürdüğü bir ortamda siyasal yaşama ve karar verme süreçlerine tam olarak yansımalarının henüz erken olduğu düşünülmektedir. Almanya’daki Türk sivil toplum örgütlenmesi Alman toplumu içinde her alanda taleplerini dile getiren, demokratik sistemin olanaklarından geniş biçimde yararlanmaya çalışan yapısıyla bu süreç içinde önemli bir yer edinmeye başlamış bulunmaktadır. Alman toplumu içindeki müttefikleriyle etkin işbirliğine giren Türk sivil toplum örgütlenmesinin artan etkinliği ile Alman siyasetinde bundan sonra daha farklı bir ağırlığa kavuşacağı düşünülmektedir.

5. ALMANYA’DAKİ TÜRKLERİN GÜNCEL İRKÇILIK OLAYLARI KARŞISINDAKİ TUTUMLARI

Almanya’da yaşayan Türklerin kendilerine karşı Alman toplumundaki mevcut olumsuz duygu, düşünce ve davranışlar nedeniyle kendilerini bu ülkeye ait hissetmediklerine ilişkin gözleme dayanan çok sayıda görüş vardır. İrkçi muamele ve saldırılar karşısından belli ölçüde bir yılgınlığın varlığından söz etmek mümkündür. Buna karşın son yıllarda Almanya’dan Türkiye’ye kitlesel ölçekte bir geri dönüş hareketi kaydedilmemiştir. Tersine beyin göçü olgusunu da bir geri dönüş olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. 1983-1984 yıllarındaki teşvikli geri dönüşü bu çerçevede ele almak doğru olmayacaktır. Ancak üzerinde çok durulan ve gerçekleşmesi amacıyla önlemler alınan entegrasyona Türklerin hissettikleri *dışlanma* nedeniyle pek gönüllü olmadıkları sonucunu çıkarmak mümkündür.

Kamuoyunda *dönerci cinayetleri* olarak bilinen cinayetler ve devlet kurumlarının bunların ortaya çıkarılmasındaki olası kusurları ve hatta bazı görevlilerin kasti davranışları nedeniyle Almanya’daki Türkler arasında siyaset kurumuna karşı güvensizliğin artmış olduğu Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) tarafından Almanya’da dönerci cinayetleri nedeniyle 2011 Aralık ayında gerçekleştirilen bir araştırmada ortaya çıkmıştır. (HÜGO, 2012)

Geçtiğimiz yılın sonunda yapılan ve sonuçları 2012 Ocak ayında açıklanan ankette bu cinayetleri işleyenlerin Alman devleti tarafından desteklendi mi, yoksa korundu mu şeklindeki bir soruya muhatap olan Türklerin % 55’i evet, desteklendi ve korundu, % 21’i hayır yanıtı vermiştir. Soruyu yanıtlamayanların oranı % 24’tür. Yine aynı ankette cinayeti işleyen neonazilerin Alman devleti tarafından ne derecede desteklendi ya da korundu şeklindeki soruya % 34 oranında “çok desteklendi”, %31,6 oranında “desteklendi” ve %21,9 oranında ise “orta derecede desteklendi” yanıtı verilmiştir. Ankete katılan Türklerin % 66,34’ü ırkçı cinayetlerin devam edeceği görüşündedir. Ankette Alman Parlamentosu’nun bu cinayetlerden dolayı dilediği özürün samimi olmadığına inananların oranı % 44,5’i bulunmaktadır. Alman yetkililerin konuyu kesinlikle örtbas etmek istediği görüşünde olanların oranı % 45,1, kısmen bu görüşe katılanların oranı ise % 27’dir.

Alman siyaset kurumuna karşı bir güven bunalımı olarak değerlendirilebilecek bu duruma karşın Almanya’da yaşayan Türklerin Türkiye’ye geri dönmeye pek niyetli olmadıkları da araştırmanın sonuçları arasındadır. Ankete katılanların % 64,48’i kesinlikle dönmek istemediğini ifade etmiştir. Yurda kesinlikle geri dönmek isteyenlerin oranı sadece %

3,93'tür. Yine ankette soruları yanıtlayanların % 75,6'sı kendilerini çeşitli düzeylerde Almanya'ya entegre olmuş kabul etmektedir.

Almanya'daki Türklerin bu sonuçlara göre neonazi saldırganlığından yılmamakla birlikte bu konuda devlet kurumlarının yeterli düzeyde etkili olmadığı kanısına vardıkları anlaşılmaktadır. Bu sonuçların aynı zamanda Alman yabancılar politikasının bugüne kadarki niteliği hakkında ipuçları içermesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Almanya'da Türk toplumunun kendi hakkında sürmekte olan ve belli olaylar nedeniyle yoğunluğu artan tartışmalardan olumsuz yönde etkilendiği yukarıda sunulan anket sonuçlarında görülmüştür. Suni ve ana sorunlardan uzak yaklaşımlarla yürütülen bir entegrasyon tartışmasının ne denli isabetsiz olduğu, Almanya'daki Türklerin büyük ölçüde bu ülke toplumu ile bütünleşmiş olduklarını kabul etmelerinden anlaşılmaktadır. Ancak siyaset kurumu sürekli yeniden üretilen ve Türklerin topluma *entegrasyon düzeyinin düşük olduğu* algısı nedeniyle mevcut sorunlara çözüm getirmekten uzak görünmektedir.

6. SONUÇ

Almanya'da 1,6 milyon Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve 1,2 milyon Türk kökenli Alman vatandaşı olmak üzere toplamda yaklaşık 3 milyona varan bir Türk toplumu yaşamaktadır. Bu toplumun farklı toplumsal konumdaki bireylerinin yaşadığı ülkede içinde bulunduğu koşullar ve karşılaştığı çeşitli sorunlar, ev sahibi toplumu ve onun siyaset kurumunu yakından ilgilendirmektedir. Bu makalede Almanya'da son dönemde kamuoyuna yansıyan ve Türklere karşı ırkçı şiddet konusunda yeni bir tartışmayı başlatan *dönerci cinayetleri* ışığında Alman siyaset kurumunun takındığı tavır ve izlediği politikalar ile olası gelişmeler ele alınmıştır.

Günümüzde siyasal sistem olarak gücünü yitiren *ırk* ırkçılığı yerini farklı ırkçılıklara terk etmiştir. Bununla birlikte, *ırk* ırkçılığı olarak nitelendirilen etnik/fiziki ırkçılığın sosyal/sınıfsal ve kültürel ırkçılığın ardına gizlenmiş olarak varlığını ve etkisini sürdürmekte olduğu anlaşılmaktadır. Neoliberal dönüşümle birlikte daha da kırılganlaşan toplumun zayıf katmanlarının aynı zamanda bir egemenlik mücadelesi de içeren ve rakip konumundakileri *ötekileştirmesi* ile eş değerli ve eş zamanlı bir ırkçılığı araçsallaştırdığı gözlenmektedir. Bu ırkçılık, genellikle kültürel bir ambalaja sarılmış olarak belirginleşmekte, ancak arka planında toplumsal, ekonomik ve siyasal unsurlar bulunmaktadır.

Yabancı bir ülkede göç ve göçmenlik olgusu hukuki statü ile ekonomik ve toplumsal bakımlardan çeşitli kısıtlamalar ve bunlardan kaynaklanan sorunlarla ilintilidir. Böylesine bir ortamda zenofobi ve ırkçı şiddetle karşılaşılması göçmenlerin en azından yaşadıkları ülkeye olan aidiyet duygusunun gelişmesine engel olmaktadır. Ayrıca ayrımcılıkla gelişmesi engellenen bir grubun varlığı toplumun genelinde huzur ve ahengi bozucu bir etken olmaktadır. Bununla mücadele ise doğru teşhislerle uygun politikaları uygulamak durumunda olan siyaset kurumudur.

Almanya'da göç ve göçmenlik tartışmaları özellikle *konuk işçilik* döneminin sona erip ülkeye bu kapsamda gelen yabancı işgücünün seksenli yıllardan itibaren yerleşik olarak yaşamaya başlaması ile giderek gündemin üst sıralarına yükselmiştir. Tartışmaların duygusal ve dolayısıyla kültürel farklılığı öne çıkaran bir rotada yürütülmesinin ve sürekli olarak yabancıların, öncelikle etnik ve dinsel bakımdan *öteki* olarak görülen Türklerin Almanya'daki varlıklarının sorgulanmasının sonucu olarak zenofobik, ırkçı ve dışlayıcı kanaat, tutum ve

davranışlar artmıştır. Bu gelişmenin bir sonucu olarak da can kayıplarına yol açan ırkçı şiddet olayları baş göstermiştir.

Sözü edilen ırkçı şiddetin 2011 yılı sonu itibariyle farklı bir boyut kazandığı görülmüştür. 2000 yılından itibaren Almanya'nın çeşitli kentlerinde şlenen cinayetlerde yaşamını yitiren sekiz Türk ve bir Yunan vatandaşı esnaf ile bir kadın polis memurunun katili olarak belirlenen "Nasyonal Sosyalist Yeraltı" adlı ırkçı terör hücresi ve bunun devletin istihbarat kurumları ile bağlantılı olduğuna ilişkin veriler akla farklı sorular getirmiştir. Aşırı sağcı bir örgütün devlet kurumları içinden bireysel destek görmüş olma olasılığı, ırkçı-neonazi yapılanma ve faaliyetlere karşı yeterli önlem almamakla suçlanan Alman devletinin bununla kalmayıp bir tür destek mi verdiği sorusu tartışmaların odağına oturmuştur. Bu olası desteğin gerekçesi ise Almanya'da artık *istenmeyen* Türk toplumunun yıldırılarak Türkiye'ye geri dönmesini sağlamak olarak açıklanmaktadır.

Demokratik hukuk devletlerinde zaman zaman çizgi dışı yollara başvuran bireylerin bulunabileceği bilinmektedir. Kamuoylarının belli bir doğrultuda etkilenip yönlendirilmesi ile olumsuz tutum ve faaliyetlere başvuran bireyler veya örgütlü yapılanmalar ortaya çıkabilmektedir. Almanya Federal Cumhuriyeti'nde *dönerci cinayetleri* olarak adlandırılan ve devlet kurumlarının karışması olasılığı ile farklı bir boyuta taşınan olaylar zincirinin arka planında özellikle seksenli yılların ortasından itibaren rasyonellikten uzak bir tarzda yürütülen *Türk sorunu* tartışmaları vardır. Günlük siyasal çıkarlar, oy kaygıları ve medyanın ticari kaygıları ile sürekli olarak yeniden üretilen sanal bir tehdit, populizmin *karşı durulamaz çekiciliğiyle* Alman kamuoyunu etkilemeye devam etmektedir. Dolayısıyla ırkçı şiddeti neredeyse meşru kılacak sessiz bir kabul kültürü toplumsal vicdanı sarsacak şekilde varlığını sürdürebilmektedir.

Bu gelişmeler Almanya'nın iç ve dış politikalarında bir takım olumsuz etkilere neden olmaktadır. Almanya'nın dış politikası ve dışarıdaki imajı ile ilgili durum bu makalenin konusunu oluşturmamaktadır. İç siyasetteki etkilerin başında kamuoyunda sonu gelmeyen tartışmalar ve göç ve göçmenlerle ilgili konuların siyasi partilerce oy kaygısıyla araçsallaştırılması ile toplumsal dinginliğin büyük ölçüde tehlikeye sokulmuş olması gelmektedir. Nüfusun hatırı sayılır bir kesimini oluşturan göç kökenlilerin yeterince gelişme fırsatına erişememesi aslında ülke için ekonomik ve sosyal bakımdan kayıplara yol açmaktadır. Nüfusu hızla yaşlanan Almanya'nın diğer Avrupa ülkelerinin pek çoğu gibi ancak ülke dışından gelecek yeni göçmenlerle sosyal güvenlik sistemini sürdürebileceği öne sürülürken bünyesindeki genç göçmen kökenli nüfusa gerekli özeni göstermemesi siyasi açıdan ciddi bir yanılsa işaret etmektedir. Bu durumun temel nedeni ise, yukarıda vurgulandığı gibi siyaset kurumunu oluşturan ve hükümet erkini elinde bulunduran aktörlerin değişik düzeylerde olsa da, kültürcü ve nesnel gereksinmelerden çok duyguların egemen olduğu bir söyleme bağlı kalmalarıdır. Bu da tabiatıyla populizmin siyasete egemen olmasına ve giderek zenofobiye yol açmaktadır.

Demokratik hukuk devletinde rıza gösterilmesi mümkün olmayan ve toplumsal huzuru bozacak nitelikteki bu durumla ancak akılcı, duygusallıktan uzak ve hukuk ve evrensel insan hakları ilkelerini temel alan politikalarla başedilebileceği, bunun için de Alman siyaset kurumunun söylemini ve duruşunu gözden geçirmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Sorunun kısa ve orta vadede çözümü göçmen kökenlilerin siyasete daha fazla katılımı ile mümkündür. Olumsuz gelişmeler demokratik katılıma verilen önemle engellenebilecektir. Aksi halde kolektif belleğin kodlarına ve günlük populist söylemin banallığına kapılan politikaların

gelecekte daha trajik olaylara neden olabileceği unutulmamalıdır. *Dönerci cinayetlerinin* ve devlet kurumlarının bu cinayetlerin kovuşturulması sırasında ortaya çıkan olası rolünün Alman siyaseti ve toplumu için bir uyarı niteliği taşıdığı kabul edilmeli ve siyaset kurumunun tüm tarafları ona göre gerekli önlemleri almalıdır.

KAYNAKÇA

Bade, K. J., (1995), “Einheimische und Fremde im vereinigten Deutschland”, Alexander Demandt (Hg.), *Mit Fremden leben. Eine Kulturgeschichte von der Antike bis zur Gegenwart* içinde, Verlag C. H. Beck, München, ss. 220-234

Bade, K. J., (1999), “Ziel Deutschland: Zuwanderungen nach 1945”, Hans-Martin Hinz (Hg.), *Zuwanderungen-Auswanderungen, Integration und Desintegration nach 1945, Symposium des Deutschen Historischen Museums in Zusammenarbeit mit der Bundeszentrale für politische Bildung* içinde, Verlag Edition Minerva Hermann Farnung, Wolfratshausen, ss.14-27.

Bernal, M., (1987), *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization*, London: Vintage Books.

Bernasconi, R., (1999), *İrk Kavramını Kim İcat Etti? Felsefi Düşüncede İrk ve İrkçilik*, İstanbul: Metis Yayınları.

Bundesamt für Verfassungsschutz: 2011, Verfassungsschutzbericht 2010 <http://www.verfassungsschutz.de/de/publikationen/> (Erişim: Mayıs 2012).

Deutscher Bundestag, 2012 2. Soruşturma Komisyonu Tutanakları:

http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2012/39036419_kw21_pa_2ua_nsu/index.html

http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2012/38623291_kw17_pa_2ua_nsu/index.html

http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2012/38207851_kw12_pa_2ua_nsu/index.html

http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2012/38839591_kw19_pa_2ua_nsu/index.html

(Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2012)

Elias, N., (2002), *Uygarlık Süreci Cilt 1*, Çev. Ender Ataşman, İstanbul: İletişim Yayınları.

Erbaş, H., (1994), “İrkçi Saldırganlık: Egemen Açıklama Biçimleri İrkçiliği Olumlar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, Cilt: IV, ss. 193-208.

Goldhagen, D. J., (1996), *Hitler's Willing Executioners. Ordinary Germans and the Holocaust*, London: Little, Brown and Company.

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO): 2012, Almanya’da İrkçi Neo-Nazi Cinayetler: Türklerin Görüş ve Duyguları Araştırması, http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO_BASINBULTEN_090112.pdf

Homze, E. L., (1967), *Foreign Labor in Nazi Germany*, Princeton/New Jersey: Princeton University Press.

Hund, W. D., (2007), *Rassismus*, (transcript) Bielefeld: Verlag.

Jamin, M., (1999), "Fremde Heimat, Zur Geschichte der Arbeitsmigration aus der Türkei", J. Motte, R. Ohliger, A. von Oswald (Hg.), *50 Jahre Bundesrepublik 50 Jahre Einwanderung. Nachkriegsgeschichte als Migrationsgeschichte* içinde, Frankfurt/New York: Campus Verlag, ss. 145-164.

Keskin, H., (2009), *Deutsch-Türkische Perspektiven*, Schwalbach: Wochenschau Verlag.

Kılıç, Memet: 22.11.2011, Federal Parlamento (Bundestag) Genel Kurulu Konuşması, [http://www.memet-kilic-gruene.de/nc/themen/details/art/rede-bundesministerium-des-innern.html?cHash=b2b3f4c565dc7f7bfea602bad6f4e09e&sword_list\[0\]=d%C3%D6nermorde](http://www.memet-kilic-gruene.de/nc/themen/details/art/rede-bundesministerium-des-innern.html?cHash=b2b3f4c565dc7f7bfea602bad6f4e09e&sword_list[0]=d%C3%D6nermorde), (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2012)

Kula, O. B., (2010), *Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Luft, S., (2006), *Abschied von Multikulti. Wege aus der Integrationskrise*, Gräfelfing: Verlag Dr. Ingo Resch GmbH.

Nowak, J., (2006), *Leitkultur und Parallelgesellschaft. Argumente wider einen Deutschen Mythos*, Frankfurt a. M.: Brandes & Apsel,

von Oswald, A., (1999), "Fremde in Deutschland: Italiener bei VW, Jan Motte", R. Ohliger, A. von Oswald (Hg.), *50 Jahre Bundesrepublik 50 Jahre Einwanderung. Nachkriegsgeschichte als Migrationsgeschichte* içinde, ss. 65-77.

Sarrazin, T., (2010), *Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*, München: Deutsche Verlagsanstalt.

Süssmuth, R., (2006), *Migration und Integration: Testfall für unsere Gesellschaft*, München: dtv Premium.

Stöss, R., (2005), *Rechtsextremismus im Wandel*, Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

Terkessidis, M., (1998), *Psychologie des Rassismus*, Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.

Uslucan, H. H., (2011), "Wie fremd sind uns 'die Türken'?", *Aus Politik und Zeitgeschichte*. 61. Jahrgang, 43/2011, 24 Oktober, ss. 3-14.

Ünver, O. C., (2006), "Current Discussions in the German Integration Debate. The Culturalist Vision vs. Social Equity?", *REMi, Revue Européenne des Migrations Internationales*, 22 (3).

Ünver, O. C., (2008), *Otuzbeş Yıllık Göç ve Bürokrasi Tanıklıklarım*, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Ünver, O. C., 13.07.2010, Tersine Beyin Göçü Başladı, <http://www.turksam.org/tr/a2127.html>